

Varför Anders Frostenson?

Reflektioner kring boken OCH INGEN *UTANFÖR*. *Inblick och utblick i Anders Frostensons liv och författarskap*. Artos bokförlag. Författare: Alva Ekström.

Varför blev det just Anders Frostenson? Det är den fråga jag oftast får, och jag vill leda den tillbaks till en disig och gråkall novembermorgon i rusningstrafikens Stockholm. Taxichauffören, en mörkhyad ung man, höjde impulsivt bilradions ljudnivå. Med fingrarna mot ratten trummade han i takt. Bland bromsljus och trafiksignaler sjöng han med. Högt och ljudligt, om Guds kärlek som strand och gräs. Det var psalm 289 som strömmade ur högtalarna. Vid stoppljuset kom frågan. Den var dessvärre riktad till mig: "Vet du varför Anders Frostenson blev författare?" Nej, ingen aning. Jag visste ingenting om Anders Frostenson.

Det gav anledning till självrannsakan. Väl hemma tog jag med mig den unge mannens undran till biblioteket i Alingsås, för att finna: Det fanns ytterst lite skrivet *om* Anders Frostenson, men desto mer *av* honom. Jag fick snart en intressant anledning att gå vidare; nämligen: Frostenson lyfte fram och gav liv åt det tillsynes meningslösa mellanrummet mellan helgerna, det vill säga: den grå vardagen. Möten med människor, slumpmässiga händelser, blir stickspår till förståelse och uppskattning av vardagen. Tillvaron duger som den är. Lycka är frånvaro av olycka. Och så privilegiet att vända alltsammans mot himlen; att öppna djupen och vandra bland stjärnor, eller bara vila en stund - i mellanrummet. Ge vardagserfarenheterna vidare. Frostenson skriver: "Någon gång ibland har jag märkt; den finaste känslan finns i en hand som är söndervärkt." Det sakligt vardagsnära betraktandet imponerade på mig. Jag ville träffa Anders Frostenson, kanske fråga honom själv; varför han blev författare.

Så blev det. Jag har ännu kvar brevet från Karin. Karin Lidman Frostenson var min första kontakt. Jag var välkommen. Och här vill jag återuppleva mötet med Anders Frostenson genom att läsa ur bokens första kapitel. Omslaget och de flesta av bokens bilder är ur familjen Frostensons privata arkiv; ett positivt komplement till textmaterialet.

Anders Frostenson skriver om försvunna ängar och hagar, så som de en gång fanns i föräldrahemmet i Loshult på gränsen mellan Skåne och Småland; snapphanebygden, där historia och berättelser levt kvar, förmedlade över generationer bland människor ur olika kategorier. Frostenson skriver om en levande landsbygd; en tillvaro mellan jord, sten och skog. Han berättar om lantbrukarhemmet, mor och far; Alma och John Frostenson, och de fyra syskonen, på gården Killeboda. Berättelser färgade av den tidens frekventa yrkesgrupper; smeden, gelbgjutaren och drängen Alfred. (Sid 18).

Uppbrottet från denna tillvaro blev chockartat. Frostenson skulle läsa vidare; han var den tredje från Loshult som skulle kosta på, som han själv säger. Det var fars och mors önskan; men till vilket pris? Jo, till priset av att aldrig mer komma hem på riktigt; till familjen och till

kamraterna. Han använder uttrycket: ”att skiljas ut”. Realskolan fanns i Osby, de följande studierna i Lund. Här föds känslan av utanförskap, en av trådarna i Frostensons författarskap; och den skulle tvinnas samman, hårt, med den oväntade döden: En av konfirmandkamraterna insjuknade och dog. Några veckor för tidigt fick vi ta på oss våra mörka kostymer och vita klänningar, skriver han. ”Solen bländade mot den väldiga vitrappade kyrkväggen, när vi gick fram till kistan med våra nyplockade ängsblommor.”

Två saker kom för alltid att påverka Frostensons författarskap: Uppbrottet från hemmet och mötet med döden. Han skriver: ”Ännu kan jag ibland förvånas över att jag klarade detta med livet i behåll.”

Ur de upplevelserna växer en önskan; ett allt starkare behov, om en tydning av verkligheten, en livsåskådning; en mening i det tillsynes meningslösa. Frostenson hade planerat sin kommande yrkesutövning; en inriktning mot det språkliga, en bana som journalist, genom en, jämsides med studierna, fortlöpande praktik på Sydsvenska dagbladet.

Men livet ville annorlunda. Frostenson skriver om rösten; Gudstilltalet, så som det mötte honom under en cykeltur på den skånska slätten. Gud hade talat till honom; uppmanat honom att ta vara på sin ungdomstid. Frostenson skriver: Rösten var klar och tydlig. Som om någon stått alldeles bredvid. Och här gjorde jag halt. Detta framstod för mig enbart som ett författarmetodiskt, intresseskapande grepp. Dessutom: Mitt behov av att förstå och analysera gjorde sig påmint; och detta till dess att jag satt mitt emot författaren själv. Att möta Anders Frostenson var för mig som att möta en person ur mina föräldrars generation. Det var ett möte med en kulturpersonlighet, som talade lågmält, mest om andra författare, mer motvilligt om sig själv. Anders Frostenson var sparsam med orden. Jag hade blivit varnad; en journalist hade sagt till mig: ”Här möter du något så ovanligt, som en präst som inte pratar!” Ja, det var till del sant. Frostenson var något så säreget som en lyssnande människa, men efter en av de långa, långa pauserna i vårt samtal, sade han oförmodat och för mig överrumplande; som för att tillrättalägga: ”Så var det detta med rösten. Det kan jag inte förklara, men rösten har aldrig lämnat mig!” Han sade det så stillsamt, så allvarligt och så enkelt, att jag måste tro honom. Jag förstod: Gudstilltalet var för honom liktydigt med kallelsen. Guds kärleks tilltal på konkret jordisk mark är utgångspunkten för ett sammanhållet, närmare sjuttio år långt, skrivande. Han gör det exklusiva uttalet att få Guds order direkt! Jag förstod att jag hade svaret på min fråga: I lydnad mot kallelsen blev Anders Frostenson författare!

Han vände inte bara cykeln tillbaks mot Lund, därute på den skånska landsbygden, han vände också inriktning; han valde en helt annan bana för sina studier. Han började läsa teologi. Men utan att nämna något för dem därhemma. Familjen var inte uttalat religiös. Loshults kyrka besöktes främst vid de stora helgerna. Så kom det sig ... (Sid 31). Frostensons prästvigdes 1932. Hans första tjänst skulle bli i Gustaf Vasa kyrka vid Odenplan i Stockholm.

Men här gjorde utanförskapet sig på nytt gällande; dialekten och blygheten. Detta förde honom till oanade bekantskaper, en plattform med relationer, som skulle få betydelse på såväl det personliga planet som för författarskapet.

Frostenson söker sig till Klarakvarteren, till konstnärerna och bohemerna, till de av många som halvstörda människor betraktade; de som vi idag känner som 1900-talets stora författare. De kom alla ungefär samtidigt till Stockholm, med sin hemlängtan och med sina dialekter, men med en stor gemensam nämnare: Intresset för det skrivna ordet. I långa samtal på kaféer och näringsställen tämjde man på meningarna, bollade man med orden. Minsta skiljetecken hade betydelse. Man skrev en dikt, eller två, och delade på gaget; omedelbart tillgängligt på de stora tidningarnas redaktioner; då belägna i Klara. Frostenson använder inte den gängse benämningen: "Klarabohemerna". Han talar om "Klaragemenskapen". "Den gemenskap jag sökt i kyrkan, men inte funnit där, den fann jag här", säger han. Här tänkte man med hjärtat. Hit skulle han i tankarna återvända vid författandet av kommande nattvardspsalmer. Här var ingen utanför. Till de nära bekantskaperna skulle han räkna: Nils Ferlin, Harry Martinson och Jan Fridegård.

I Klarakvarteren möter tron verkligheten; fattigdomen och armodet, men också insikten om Nya testamentets huvudperson: "Av remsor, lump och trasig tråd, väver den himmelske Mästaren sin våd". 1935 skriver Frostenson, med denna bakgrund, på ett rum i Sigtuna det, som skulle bli hans första psalm:

"Jesus från Nasaret går här fram / än som i gången tid. / Löser ur vanmakt, ur synd och skam / ger oss sin kraft och frid. / Himmelriket är nära." Det tycks mig som att Jesus från Nasaret, i psalmens version, går fram på precis samma sätt som Nils Ferlin gick kring i fattigdomens Klara, och som om Frostensons första psalm föds ur mellanrummen, de mellan dåtid och nutid; än som i gången tid, mellan liv och död.

Det var nämligen så, att en person, veterinären Gustaf Thorsell, hade uppmärksammat Frostensons poetiska förmåga. Han hade enträget uppmanat Frostenson att skriva psalm, uppmuntrat och inspirerat, alltunder det att Frostenson hela tiden tvekat. (Sid 60). Med detta som bakgrund sjunger vi Ps 39.

Anders Frostenson lever i 1900-talets alla omvälvningar; före, mellan och efter två världskrig. Det är min ambition att sätta in författarskapet i den tid där det hör hemma; främst därför att när jag frågade Frostenson om hans personliga favorit, bland alla psalmer han skrivit, svarade han: "Det är så svårt, därför att de har alla tillkommit i skilda situationer. Varje psalm har sin historia."

Såväl författaren som privatpersonen Frostenson kom att påverkas av historien och av världsläget. Det var krigstider. Europa höll på att förlora sin identitet.

Några av dikterna talar om vapenskrammel, världen var på väg att bli ett jättedårhus, och några veckor innan tyskarnas definitiva stängning av Transsibiriska järnvägen, kommer med

den, hem från Mongoliet och missionsfälten, Ulla Lidman, Pingstföreträdaren Sven Lidmans dotter, Anders Frostensons blivande fru. Den 26 okt. 1941 stod bröllopet, och här röjs ett av denna bokens oförlåtliga misstag. Jag hade två foton till mitt förfogande; detta och Stockholmstidningens. (Sid 81). Jag valde detta, gav det till förlaget, men dess datum blev tidningens dagen-efter-datum. Sorgligt – men sant! Brudparet på trappan skrev den 26 okt. Ingenting annat!

Äktenskapet lät tala om sig: ”En märklig union”, var Stockholmstidningens förstasidesrubrik. Märkligast var tydligen kärleken över samfundsgränserna, det var helt sensationellt, något vi har svårt att förstå idag. Märkligt också att makarna gärna velat byta predikstolar, vilket visade sig ogenomförbart, något som i sin tur blev upprinnelsen till den väckelsevåg, som med Ullas medverkan, tog sin början i Gustaf Vasa kyrka för att sedan utmynna i kvällsmöten. Året var 1944. (Sid 87). Till dessa möten skrev Frostenson ett antal sånger, bland andra sedermera psalm 225: ”Jesus är ute och söker...”

Med tanke på att 1986 års psalmbok, med 55 originalpsalmer av Frostenson och närmare hundratalet bearbetningar och översättningar, är tillgänglig för alla har jag i boken valt att presentera ett urval ur Frostensons hela författarskap. Detta gör också störst rättvisa åt hur han själv såg på sin uppgift; insikten om att inget är skapat utanför; allt härrör ur skapelseordet. Frostensons förankring i detta Ord gav i sin tur de egna orden dess betydelse. Samtidigt talade skapelseordet enhet: en enda mänsklighet, alla är Guds människor. Varje församling, varje trosinriktning ger, enligt Frostenson, sitt bidrag till denna enhet. Av korsets trä...(Sid 51).

1949 blir Anders Frostenson kyrkoherde på Lovö, i Mälaren.

Här skulle familjen i den gamla prästgården bli en naturlig del av öns liv, här skulle Ulla Lidman Frostenson bli riksdagsledamot, och därmed överlämna ett större ansvar för hemmet till maken, något som resulterade i de egna barnens godnattstunder på rim, och därmed i förlängningen inte bara barnböcker utan också ett stort antal barnpsalmer. Här skulle Frostensons mest produktiva period av författande ta sin början, men då mot bakgrund av familjens största gemensamma förlust; Ulla Lidmans död, sommaren 1962.

Frostenson inbegriper i sitt författarskap människors egna livsvillkor, livet och döden, glädjen och sorgen. Att skriva blir ett sätt att bearbeta. Han delar sina privata tankar med de som behöver dem. Han aktualiserar och visar på de förändringar vilka synliggörs i såväl samhället som i det egna livet. Många i hans generation, och alltjämt, delar erfarenheter av uppbrott och förändring, och längtan tillbaka. Människor känner igen sig. Frostensons författarskap rymmer ett djupt förankrat patos för tidigare generationers erfarenheter, han värjer sig mot att exploateringen, förstörelsen av naturen räknas som ”naturens gång”, den så kallade utvecklingen har inte alltid varit nådig. Frostensons författarskap blir en lovsång till naturen. I barnboken Pillertrillaren skriver han: ”Det är något fel med vår gudstjänst och det är något fel med vårt sätt att leva om vi människor blir så märkvärdiga och upptagna av oss själva att vi glömmer vår samhörighet med alla de varelser Gud skapat, med djuren och blommorna.”

Han har ibland kallats drömmarnas och visionernas diktare. Mig förefaller det som om han velat säga att vi måste tillåtas att drömma. Det ges en ny verklighet varje dag, och varje verklighet har sina drömmar, kanske också varje årstid; som i psalm 197; 3,4.

1900-talets stora omvälvningar villkorar människor i liv och arbete. De kastar in Frostenson i debatten. Det politiska 60-talet föder den andliga visan.

Till författandet kommer också hans outtröttliga arbete i 1969 års psalmkommitté, vår nuvarande psalmboks tillblivelse.

Britt G Hallqvist, också hon psalmförfattare och översättare, får en kväll ett telefonsamtal från Anders Frostenson. Han ber henne titta på, och ändra en formulering i en angiven psalm. Hon tycker sig inte känna igen orden. Lite betänksam ber hon att få återkomma till detta. Om några minuter ringer hon tillbaka. ”Anders”, säger hon, ”det är ju du själv, inte jag, som har skrivit den psalmen”. Det myckna författandet hade gjort Frostenson främmande för sin egen text, men samtalet sägs ha avslutats med Frostensons konstaterande: ”Vad bra! Då fick jag de stroferna rättade.”

Frostensons egna tankar vandrar ofta barfota till barndomen. Sommaren blir spegelsalen för den tillvaro dit vi är på väg; visionen har ofta hemmet som nav: ”O Guds kärleks fadershem, dig jag sett i tro. Jag vill vara en bland dem, som i dig få bo.” Han för in begreppet ”ett oändligt hem”, i internationellt sammanhang, när han skriver de fantastiska orden om Guds kärlek som strand och gräs i visan; senare den tidigare nämnda; psalm 289; ord som ingalunda är lätta, men som fick vingar i Lars Åke Lundbergs tonsättning. Anders Frostenson tillskrev tonsättaren psalmens spridning; en spridning i de mest skilda sammanhang.

Så vill de här boksidorna försöka fånga en bråkdel av ett författarskap, som binder samman dåtid – nutid – och framtid. Anders Frostenson gav sig själv. För att finna sig själv:

Ej mer min egen. Ge mig ditt liv.

Given åt andra, tillhör jag dig.

1935 hade han skrivit: ”Låt också mitt liv bli en arbetsdag i ditt väldiga rike!” (Sid 187).

Här vill jag sätta punkt, med tillägg av dottern Karins avskedstal till sin pappa. Ur det citerar jag nu: ”1994 kom du...”

Rösten från himlen följde genom livet, vardagen har fler tillfällen till gudstjänst än söndagen. Utanförskapet är avigsidan. När allt vänds rätt vilar allt i den hand som skapat världen. Detta kan sägas vara den röda tråden i ett författarskap uttryckt i en livslång kallelse, ständigt inbegripet i den dialog som kallas bön: ”Låt mig få möta någon / jag alltid gick förbi, / att vi i djupet varnar / ett jag, ett du, ett vi. / Du som gör allting nytt”, och i den övertygelse som kännetecknar psalm 490.

Utöver nämnda psalmer sjöngs, som solosång, psalm 599. Tonsättaren Lars Åke Lundberg kompletterade bilden av psalm 289 genom en tillbakablick, och genom eget ackompanjemang till psalmen.